

SAMENVATTING DISCUSSIEBIJEENKOMSTEN SAMENWERKINGSCHOLEN

Omdat de samenwerkingsschool formeel mogelijk is gemaakt door een wetswijziging, heeft VOS/ABB in oktober 2017 hierover drie regionale discussiebijeenkomsten georganiseerd: op 4 oktober in Woerden, op 11 oktober in Zwolle en op 25 oktober in Tilburg. Alle leden van VOS/ABB waren voor deze bijeenkomsten uitgenodigd.

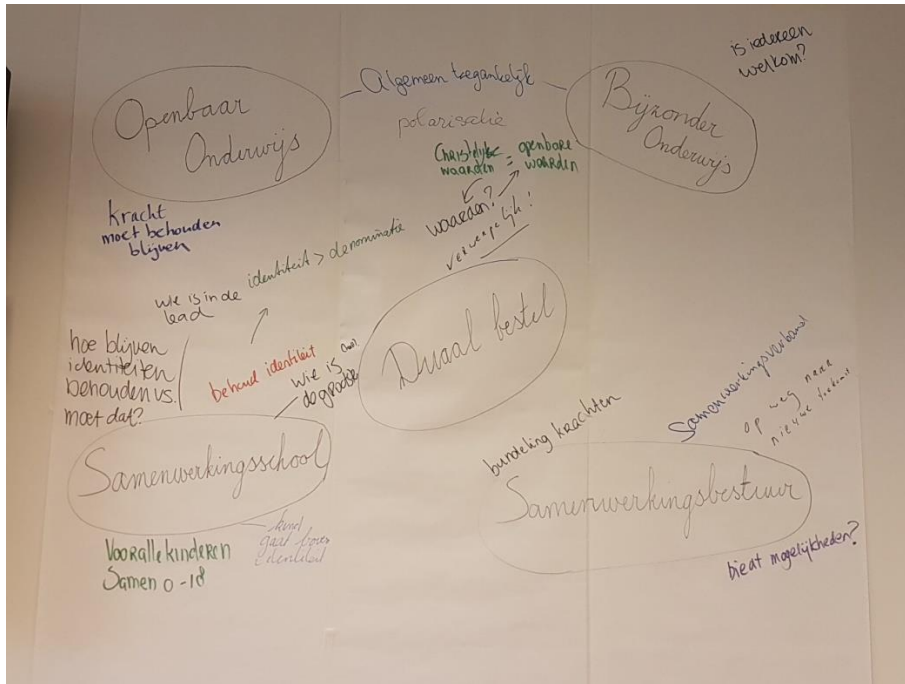
Onderwerp van gesprek was de samenwerking tussen openbaar en bijzonder onderwijs. Schoolbesturen staan vooralsnog vooral in gebieden met demografische krimp voor de uitdaging toekomstbestendig onderwijs te behouden. Er zijn daartoe verschillende opties, waaronder samenwerking tussen of fusie van openbaar en bijzonder onderwijs. Vanuit het Koersplan streeft VOS/ABB naar samenwerking in de breedste zin van het woord. Het uitgangspunt daarbij is behoud of liefst versterking van het openbaar onderwijs.

Het doel van de bijeenkomsten was om onder de leden van VOS/ABB meningen te peilen, ervaringen met elkaar uit te wisselen en (algemene) vragen over wet- en regelgeving te beantwoorden. De centrale vraag was: waarmee is het belang van het openbaar onderwijs gediend?

Bij aanvang van de bijeenkomsten, die onder regie stonden van gespreksleider Tineke Stuifzand, werden de deelnemers uitgenodigd hun associaties met een aantal kernbegrippen rondom de samenwerkingsschool en/of -stichting op een datawand te zetten. Deze associaties dienden als input voor de discussies.

Hieronder ziet u welke associaties op de respectievelijke bijeenkomsten werden genoteerd.

Woerden, 04-10-2017



Openbaar onderwijs

Kracht moet behouden blijven
Algemeen toegankelijk
Behoud identiteit

< *Polarisatie* >
< *Waarden* >

Bijzonder onderwijs

Is iedereen welkom?
Algemeen toegankelijk?

Duaal bestel

Verwerpelijk

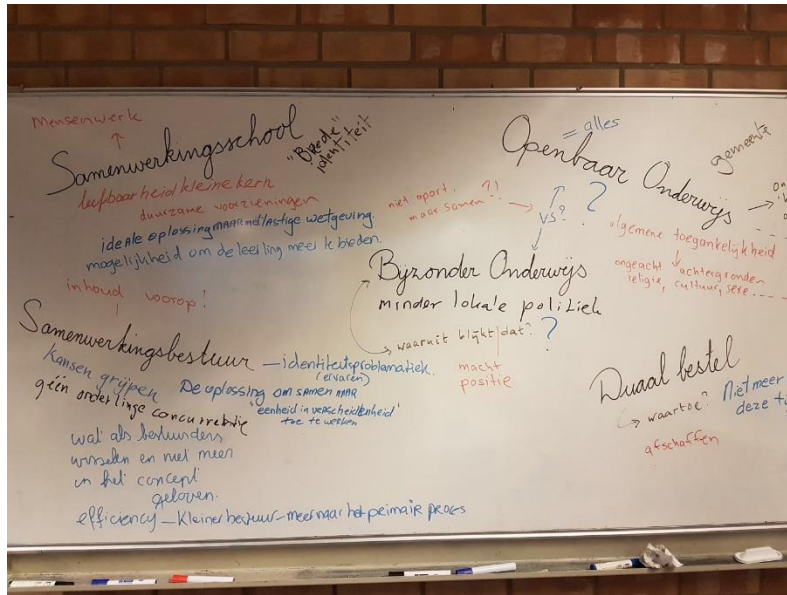
Samenwerkingschool

Voor alle kinderen samen 0-18
Kracht gaat boven identiteit
Behoudt identiteit -> wie is de grootste?
Identiteit <-> denominatie

Samenwerkingsstichting

Biedt mogelijkheden?
Bundeling krachten
Samenwerkingsverband
Op weg naar nieuwe toekomst

Zwolle, 11-10-2017



Openbaar onderwijs

< niet apart maar samen >

Ons meest 'bijzondere' onderwijs

Rol gemeente

Bijzonder onderwijs

Wat is bijzonder?

Minder lokale politiek

<Algemene toegankelijkheid, ongeacht afkomst, religie etc.>

Duaal bestel

Waartoe? Niet meer van deze tijd!

Afschaffen, ontzuil de boel!

Niet het Wilhelmus, maar artikel 1 Leren

Samenwerkingschool

Leefbaarheid kleine kernen

'Brede' identiteit

Mensenwerk

Wat is goed voor de kinderen en ouders, wat merken zij ervan?

Ideale oplossing, maar met lastige wetgeving

Mogelijkheid om de leerling meer te bieden

Samenwerkingsstichting

Kansen grijpen

De oplossing om samen naar eenheid in verscheidenheid toe te werken

Wat als bestuurders wisselen en niet meer in het concept geloven?

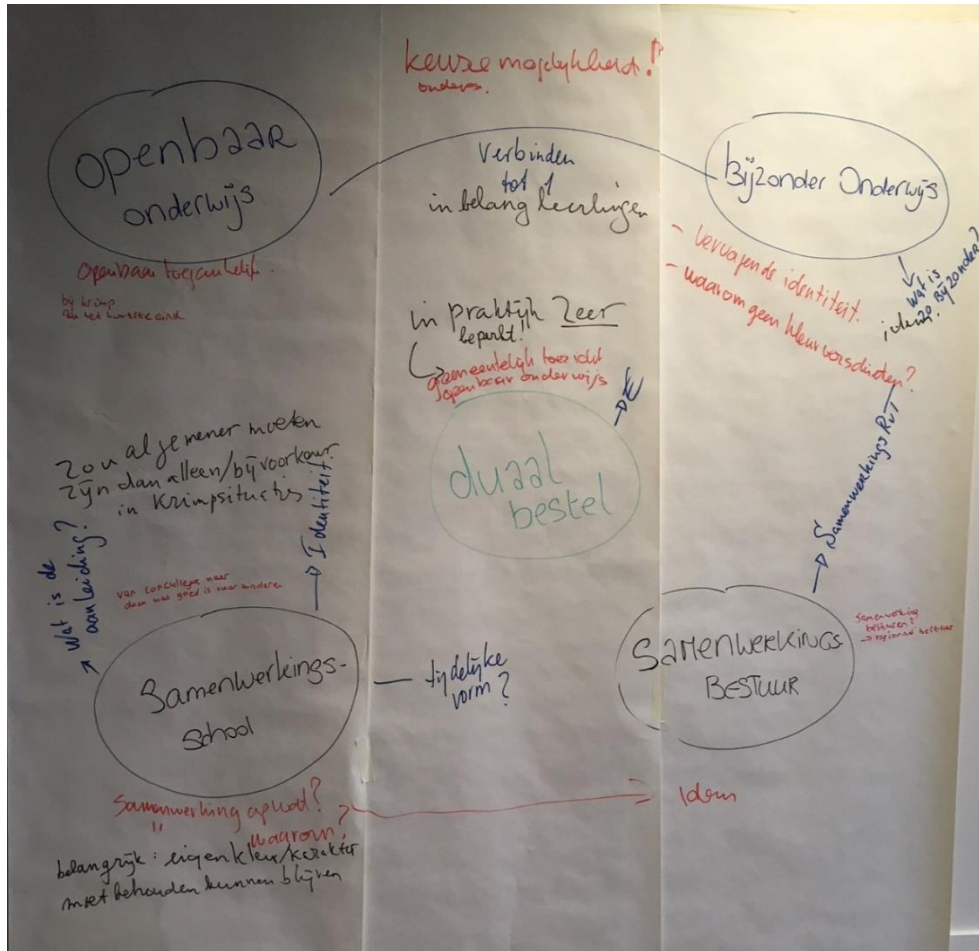
Geen onderlinge concurrentiestrijd

Efficiency, kleiner bestuur, meer geld naar het primaire proces

Identiteitsproblematiek (ervaren)

< Inhoud voorop! >

Tilburg, 25-10-2017



Openbaar onderwijs
 Openbaar toegankelijk
 Trekt bij krimp a/h kortste eind
 Waarom geen kleur verschieten?

< keuzemogelijkheid! (ouders) >
 < verbinden in het belang van de leerlingen >

Bijzonder onderwijs
 Vervagende identiteit
 Wat is zo bijzonder?

Duaal bestel

€ : In stand houden van duaal bestel is heel erg duur
 Gemeentelijk toezicht -> in de praktijk zeer beperkt

Samenwerkings-school
 Tijdelijke vorm? Wat is de aanleiding?
 Identiteit?
 Zou algemener moeten zijn; niet alleen bij krimp situaties

< Samenwerking op wat?
 En waarom? >

Samenwerkingsstichting
 Samenwerking op niveau RVT
 Samenwerkende besturen of één regionaal bestuur?

Adviseur mr. Ronald Bloemers van VOS/ABB heeft op de bijeenkomsten het juridische kader en het recente wetsvoorstel toegelicht. Na een lange voorgeschiedenis, die aanvangt in de jaren 60 van de vorige eeuw, diende toenmalig staatssecretaris Sander Dekker van OCW in 2016 het wetsvoorstel in. Frappant is dat het binnen een jaar door de Tweede en Eerste Kamer werd goedgekeurd, hoewel er nog steeds geluiden klonken dat de inhoud van het voorstel formeel juridisch ongrondwettelijk was. Eerdere voorstellen waren om die reden gestrand. De nieuwe wet maakt bundeling van krachten gemakkelijker. Er zijn al diverse scholen die informeel met elkaar samenwerken en dat nu gaan formaliseren.

Belemmerend in de oude situatie was het toezicht door de gemeente op het openbaar onderwijs. Wanneer een samenwerkingsbestuur bijvoorbeeld bijzonder onderwijs heeft op meerdere scholen en slechts één samenwerkingschool met openbaar onderwijs, dan viel het toezicht op de gehele stichting formeel onder de verantwoordelijkheid van de gemeente. In de praktijk werd daar vaak anders mee omgegaan, bijvoorbeeld door in de raad van toezicht of het bestuur één lid namens de gemeente benoemen.

De aanwezigen werd gevraagd om in groepjes te reageren op een citaat uit een schoolgids van een samenwerkingschool voor primair onderwijs: welke vragen roept dit op, wat is uw vraag/advies aan dit schoolbestuur?

Samenwerkingschool

Als samenwerkingschool willen wij een school zijn waar alle kinderen uit de hele wijk welkom zijn en waar we een passend aanbod doen op het gebied van levensbeschouwing. Onder passend aanbod verstaan we dat alle kinderen meedoen aan de Levo-lessen en dat ouders jaarlijks de keuze kunnen maken tussen openbaar en algemeen christelijke Levo-lessen. Het Levo-onderwijs wordt gedeeltelijk verzorgd door de leerkrachten en gedeeltelijk door vakleerkrachten van het dienstencentrum (www.gvoenhvo.nl). Zingeving, kennisoverdracht, persoonlijke vorming en identiteit staan centraal.

Dit levert de volgende vragen op:

- *Hoe heb je dit voor elkaar gekregen?*
- *hoe 'zwaar' bijzonder/christelijk zijn deze lessen?*
- *Wordt dit gedragen door team en ouders?*
- *Wat is het beleid ten aanzien van (christelijke en andere) feestdagen?*
- *Waarom segregatie van 'christelijke' en 'openbare' kinderen en hoe zorg je voor ontmoeting?*

In het algemeen wordt opgemerkt dat bovenstaand praktijkvoorbeeld (helaas) veel voorkomt. Het wekt verbazing dat dat op de kinderopvang en sportclubs kinderen wel samengaan, maar op school kennelijk niet, terwijl ontmoeting juist zo belangrijk is.

Erik Renkema¹ heeft op de bijeenkomsten een toelichting gegeven op zijn onderzoek naar identiteit en levensbeschouwelijk onderwijs op samenwerkingscholen.

In zijn onderzoek wordt onder een samenwerkingschool verstaan: een school die is ontstaan uit een fusie tussen openbaar en bijzonder onderwijs en die zich in de schoolgids, op de website en in andere uitingen als samenwerkingschool profileert.

Het uitgangspunt op elke samenwerkingschool zou moeten zijn: gelijkwaardigheid en ontmoeting, ook en met name in het levensbeschouwelijk onderwijs. Dit blijkt in de praktijk vaak (nog) niet goed geregeld. Aanwezigen die meer willen weten over het onderzoek en de publicaties van Renkema kunnen contact met hem opnemen: erik.renkema@windesheim.nl

¹ Docent Levensbeschouwelijke Educatie en Diversiteit en Levensbeschouwelijke Vorming aan de pabo van Hogeschool Windesheim in Zwolle.

Na de inhoudelijke bijdragen worden de deelnemers in de gelegenheid gesteld vragen te stellen en/of ervaringen met elkaar uit te wisselen.

Een van de aanwezigen tijdens de bijeenkomst in Woerden stelt: 'We kunnen het wel allemaal willen, maar het bijzonder onderwijs wil het niet.' Andere aanwezigen herkennen dit probleem, maar niet als specifiek denominatie-gebonden. Het niet willen komen tot samenwerking heeft veel meer te maken met de bestuurdersfilosofie en is vaak persoons- of regiogebonden en zeker niet de algemene tendens. De samenwerkingsbereidheid bij de beoogde partner neemt af naarmate de school in kwestie groeit en 'de nood dus minder hoog is'.

Men vraagt of er onderzoek is gedaan naar het succes van de samenwerkingscholen, gerelateerd aan de wijze waarop levensbeschouwelijk onderwijs is ingericht. Renkema geeft aan dat directeuren vaak aangeven dat zij 'doen wat de ouders vragen, namelijk gescheiden levensbeschouwelijk onderwijs aanbieden en dat zij daarom succesvol zijn'. Andere scholen stappen daar juist vanaf, omdat de vraag van de ouders is afgenomen en/of vanuit de gedachte dat ze juist meer 'samen' moeten zijn.

Renkema merkt in trainingen (van directeuren/leerkrachten), dat er zelden discussie is over kernwaarden en identiteit. Er is wel altijd discussie over de inrichting van levensbeschouwelijk (openbaar) onderwijs, al dan niet gescheiden. Er zijn goede praktijkvoorbeelden met gedragen visies. VOS/ABB en Windesheim kunnen goede partners zijn in de begeleiding van een samenwerking.

Een van de aanwezigen geeft aan dat hij worstelt met een dilemma rond de missie en visie van zijn bestuur. In die missie staat: 'Wij staan voor het beste openbaar onderwijs'. Daarmee sluit je anderen (bijzonder onderwijs) uit. Die missie knelt in de huidige samenleving, waarin veel scholen juist los komen van de denominaties. Dit knelt ook in de statuten.

In het voortgezet onderwijs blijkt de wens om te komen tot samenwerking vaak een heel andere grondslag te hebben, namelijk een praktische en financiële. Denominatie lijkt in het voortgezet onderwijs vaak van ondergeschikt belang bij de schoolkeuze, extreme voorbeelden daargelaten.

Als motivering voor het ontstaan van samenwerkingscholen ('samenlevingsscholen') wordt ook genoemd het aansluiten bij ontwikkelingen in de samenleving. Een vraag die gesteld wordt is of ook gebleken is dat de kernwaarden van het bijzonder onderwijs aan het verschuiven zijn? Waar zitten de verschillen nog in kernwaarden tussen openbaar en bijzonder? Die verschillen blijken vaak marginaal. In de praktijk worden alle scholen steeds meer 'openbaar'.

Renkema denkt persoonlijk dat de meerwaarde van een samenwerkingschool vooral zit in de 'waarden' en de positiebepaling van de openbare school in die samenwerkingschool, terwijl veel bijzondere scholen al vaak 'openbaar' zijn. Vaak wordt gezocht in de balans tussen de twee identiteiten: de christelijke identiteit komt tot uiting in christelijke tradities, de dagopening en levensvraagstukken. Het zelf omgaan met levensbeschouwelijke vragen zit minder in het DNA van de leerkrachten op openbare scholen. Men is daar handelingsverlegen.

De leden van VOS/ABB ervaren vaak dat er vanuit de bijzondere besturen minder urgentie is om samenwerking vorm te geven. Dat heeft soms te maken met macht en positie van het bijzonder onderwijs in bepaalde regio's. Veel christelijke scholen hanteren het principe 'iedereen welkom' en het *uitrookprincipe*, waardoor in bepaalde kleine kernen geen openbaar onderwijs meer is. Openbaar onderwijs moet daar juist meer en actiever de samenwerking opzoeken om te voorkomen dat het verdwijnt. De identiteit wordt nog vaak ingezet als concurrentiemiddel. Het al dan niet slagen van een samenwerking is sterk afhankelijk van de motivatie en visie van de bestuurders. Het openbaar onderwijs is soms 'te bang' dat ouders weglopen. In het bijzonder onderwijs speelt dat minder.

Men vraagt zich af of er ook ouders en/of leerkrachten zijn die bewust kiezen voor de samenwerkingsschool vanwege de samenwerkingsgedachte? Dit gebeurt wel, maar dan vaak bij scholen die al langer als zodanig bestaan.

Het ligt voor de hand om aan te nemen dat er verschillen zijn tussen de verschillende geografische gebieden, bijvoorbeeld het katholieke Zuiden en de *bible belt* op de Veluwe. Dit is echter niet gericht onderzocht en/of in kaart gebracht. Gevoelsmatig lijkt het wel zo te zijn dat het levensbeschouwelijk onderwijs minder gesegregeerd wordt aangeboden bij samenwerkingen tussen rooms-katholiek en openbaar onderwijs dan bij samenwerkingen tussen protestants-christelijk en openbaar onderwijs. Ontmoeting en gelijkwaardigheid moeten herkenbaar zijn in het onderwijs.

Tijdens de bijeenkomst in Tilburg vraagt één van de aanwezigen of er in het algemeen iets te zeggen is over het initiatief voor het oprichten van een samenwerkingsschool. Waar komt dat vandaan? Dat blijkt wisselend: de wens of de urgentie om samen te werken, ontstaat vaak vanuit krimp. *Bij wie de nood het hoogst is, ontstaat als eerste de vraag.* Dit is soms vanuit het openbaar onderwijs, maar ook geregeld vanuit het bijzonder onderwijs.

Het beeld leeft wel dat in de krimpgebieden het openbaar onderwijs aan het kortste eind trekt; dit is wel te vermelden op de ledenvergadering.

De ervaring in het veld is nu dat Verus zijn leden oproept om niet meer de samenwerking te zoeken en gewoon te wachten tot het openbaar onderwijs vanzelf omvalt.

Met name bij katholieke scholen/besturen wordt het openbaar onderwijs (regio Brabant/Limburg) actief buitengesloten.

Bij bestaande samenwerkingen speelt de verzuiling/de kleur van de school veel minder onder leraren. Het lijkt vooral 'bestuurlijke drukte'.

Men vraagt zich af of het samenwerken altijd moet leiden tot 'samengaan'. Waarom zou je in integrale kindcentra (IKC's), wanneer twee scholen met voldoende volume en de kinderopvang in één gebouw gaan, niet gewoon twee identiteiten en twee onderwijsvisies kunnen hebben? Soms stuurt de gemeente dan maar op fuseren.

Veel katholieke scholen noemen zichzelf ook algemeen toegankelijk, maar er is een wezenlijk verschil tussen openbaar en algemeen toegankelijk. Genoemd wordt ook dat de samenwerking tussen algemeen bijzonder en openbaar onderwijs wezenlijk anders is dan bij een samenwerking met rooms-katholiek of protestants-christelijk onderwijs. Bij ouders ligt ook een zorg over 'van kleur verschieten': blijft het karakter van de school wel geborgd?

In deze discussie lijkt het of een samenwerkingsschool altijd uit nood geboren is door krimp. Dat is een negatief uitgangspunt. Leden geven aan dat VOS/ABB zou moeten stimuleren om het

vanuit een andere invalshoek te bekijken, namelijk: wat is goed voor de kinderen en de ouders?
Met als stip op de horizon: alle scholen openbaar!

Een samenwerkingschool onder een niet-openbaar bestuur wordt gezien als een risico voor de openbare waarden. Er is nog altijd veel afhankelijk van de bestuurders en hun visie. Daarom moet de identiteitscommissie in de statuten worden opgenomen.

Na de twee presentaties en het beantwoorden van de vragen vraagt de dagvoorzitter de aanwezigen om met elkaar na te denken over grenzen en wensen rondom de samenwerkingschool.

Grenzen: wat is niet bespreekbaar, wat is ondenkbaar, wat is ontoelaatbaar?
Wensen: wat moet worden gestimuleerd, welke kansen zijn er?

Na overlegtijd in groepjes krijgen de deelnemers ieder 1 minuut om hun bevindingen te pitchen. Dit levert de volgende wensen en grenzen op:

Wensen:

- de wil om samen te werken in het belang van goed onderwijs voor de kinderen (men heeft behoefte aan *best practices*);
- goed onderwijs als uitgangspunt: samen kunnen we meer bereiken;
- gelijkwaardigheid van openbaar en bijzonder onderwijs;
- ontmoeting: meer ruimte in wet- en regelgeving;
- geen samenwerkingscholen maar *samenlevingsscholen*;
- meer informatie over het hoe en waarom van de identiteitscommissie;
- meer bestuurlijke samenwerking (met name in het voortgezet onderwijs, bijvoorbeeld op het gebied van financiën, personele unie etc.);
- kom tot einde van verzuiling;
- het is tijd voor een nieuw bestel met alleen samenwerkingscholen, die immers mini-samenleving zijn met als basis wederzijds respect en algemene toegankelijkheid;
- meermaals genoemd: bestuurders die over hun eigen schaduw heen durven kijken en stappen en de wens voor VOS/ABB om na te denken over 'diepere en sterkere' kernwaarden om het openbaar onderwijs te versterken;
- men wenst geen grenzen: 'We zijn op de wereld om goed onderwijs voor alle kinderen te verzorgen, dus zorg dat mensen elkaar vinden en probeer van directeuren ondernemers te maken, die meer kansen en minder bedreigingen zien.';
- de betekenis van het concept samenwerkingschool op alle fronten uitdragen;
- vanuit voortgezet onderwijs: zorg dat je voorloper bent. Kijk naar mbo en hbo, naar profielen en thema's en niet meer naar identiteit. 'Kijk wat je de leerling te bieden hebt.';
- meer gezonde zelfreflectie, lef maar ook liefde, niet meer machtsdenken van bestuurders, zet het kind centraal!
- brede identiteit: dit vraagt om leraren en bestuurders die de samenwerkingschool echt gaan vormgeven;
- 'Pak alle christelijke waarden en haal het woord christelijk eraf. Grenzen zijn mensen.'
- 'Bestuurders moeten op één lijn komen, want het gaat om gedragen waarden en normen, óók op de werkvloer en óók in de raad van toezicht!';
- een veelgehoorde wens is uiteindelijk de opheffing van de verzuiling en actief pluriform onderwijs.
- Met name katholieke scholen die steeds meer openbaar lijken, zouden van kleur moeten verschieten.
- niet 'vechten tegen windmolens' in de wetgeving, maar zoeken naar gemeenschappelijkheid in goed onderwijs voor kinderen.

Grenzen:

- de wil om samen te werken bij collega bestuurders;
- tolerantie en diversiteit: het vormgeven hiervan levert veel vraagstukken op, bijvoorbeeld gebedsruimtes instellen, stilte voor de maaltijd, het gesprek, de ontmoeting en tolerantie;
- (het ontbreken van) de actieve pluriformiteit;
- gesegregeerd Levo-onderwijs (onacceptabel);
- 'Hoe erg worden we in het onderwijs belemmerd door hokjes, van verzuiling maar ook van financiering?'

In het voortgezet onderwijs ervaart men niet zozeer grenzen of beperkingen: waar een wil is, is een weg. Het instellen van een identiteitscommissie is wel bijzonder.

Men is het er over eens dat als de wil om samen te werken er echt is, er in principe weinig grenzen kunnen worden gesteld. Een van de aanwezigen geeft aan dat het hebben van een duidelijk toekomstperspectief belangrijk is bij elke vorm van samenwerking. Wensen zijn belangrijker dan grenzen: respect voor elkaars visie en na een bepaalde periode evalueren.

De algemene mening is dat bestuurders meer lef zouden moeten tonen. Het onderwijs is van ons, van de maatschappij, en niet van de minister. Benoemd wordt ook dat in de financiële gelijkstelling van het bijzonder onderwijs een kracht zit, zeker in vergelijking met het buitenland waar particulier onderwijs een sterke concurrentiestrijd te weeg heeft gebracht die daar ten koste gaat van de kwaliteit van het (openbaar) onderwijs.

Geconcludeerd kan worden dat er divers gedacht wordt over het fenomeen samenwerkingsschool en samenwerkingsstichting. Waar men het over eens is: de belangrijkste opdracht is en blijft het verzorgen van goed onderwijs voor alle kinderen.

Als duidelijke wens én grens wordt genoemd dat het onderwijs voor iedereen toegankelijk moet zijn. Dat geldt voor leerlingen, leraren en ouders. Gelijkwaardigheid op basis van wederzijds respect moet voorop staan.

De samenwerkingsschool is nu nog te zeer afhankelijk van de (visie van de) bestuurders. Een aantal bestuurders die aan de discussiebijeenkomsten meededen, vragen VOS/ABB uitdrukkelijk positie in te nemen over de wenselijkheid van samenwerkingsscholen: 'Omarm het concept en zeg hoe je er samen in staat'. VOS/ABB heeft zich sterk gemaakt voor de juridische gelijkstelling, dus nu zou de vereniging een stap verder moeten zetten.

In het Koersplan van VOS/ABB wordt benoemd dat men zich enerzijds inzet voor versterking van de openbare identiteit en anderzijds actief de samenwerking en de ontmoeting zoekt, met uiteindelijk het streven naar het toekomstconcept School!, dat boven de denominaties uitstijgt.

Toch is gebleken dat er ook VOS/ABB-leden zijn die de samenwerkingsschool als een serieuze bedreiging zien. 'Je geeft het openbaar onderwijs weg' is een gedachte die speelt. VOS/ABB onderkent dit uiteraard en gaat samen met de christelijke profielorganisatie Verus en de PO-Raad een handreiking schrijven voor de vormgeving van identiteitscommissies.

Advies van de aanwezige leden is om dit meer zichtbaar te maken, maar ook om actief in te zetten op een lobby voor de aanpassing van het huidige duale onderwijsbestel.